

marks areal. Det er småbiotoperne, der omfatter hegn, vildtremiser, grøfter, vandhuller og andre små udyrkede pletter i agerlandet. Småbiotoperne, især de våde – små og spredt beliggende – er ofte truede, og den arealmæssige tilbagegang på landsplan siden århundredskiftet er i størrelsesordenen 60 pct. Små vandhuller er således i dette århundrede forsvundet med 1–3 pct. pr. år.

Der er endvidere sket en kvalitativ forringelse af de våde småbiotoper som følge af forurening, dræning, afvanding og lign.

Småbiotoperne er og var – sammen med diger, hegn og gravhøje – karakteristiske for det åbne, dyrkede land, og de har stor betydning for vor daglige oplevelse af landskabet. Hertil kommer deres betydning som levested for almindelige plante- og dyrearter og jagtvildtet, som f.eks. harer og agerhøns, der i disse år er i stærk tilbagegang, især som følge af de ændrede driftsformer og småbiotopernes forsvinden.

Vi kan også konstatere positive træk i udviklingen i vor omgivende natur. Landbruget har plantet nye, bredere og mere varierede læhegn, og der etableres vildtremiser, mindre tilplantninger og vandhuller. Desuden vokser skovarealet støt med 1.000–2.000 ha pr. år. Forøget brug af efterafgrøder (grønne marker) eller opgivelse af dyrkning kan også have en vis værdi for det vilde dyreliv.

Det altdominerende er imidlertid billedet af en truet og forarmet natur samt et stedse mere forurenede miljø.

2.3. Omfanget af landbrugsmæssig marginaljord og miljømæssige interesseområder i Danmark

2.3.1. Omfanget af landbrugsmæssig marginaljord

Vi har i århundreder kendt til eksistensen af marginaljorder. Det er i traditionel forstand de arealer, der ligger på grænsen af, hvad det for landmanden kan betale sig at dyrke, eller som han af fysiske årsager ikke kan tage under plov, f.eks. fordi arealerne er for stejle, for våde eller for tørre.

Det er den enkelte jordbruger, der ud fra privatøkonomiske sammenhænge afgør, hvilke jorder der er marginale. Hans vurdering af, hvad der er marginalt, påvirkes af mange forhold: af arealets bonitet, pris og beliggenhed i forhold til bedriftens øvrige jordtillig-

gende, teknologi og dyrkningsmønster, af den pris, han kan få for sine produkter, af markedssituationen, af landbrugsstøtteordninger samt af hans økonomiske og sociale situation i det hele taget. Disse faktorer vil normalt ændre sig med tiden.

Det må fremhæves, at ringe bonitet og lav dyrkningssikkerhed under alle omstændigheder er af væsentlig betydning for, om arealer ud fra privatøkonomiske overvejelser udgår af intensiv drift og derved marginaliseres.

Rentabiliteten af den landbrugsmæssige udnyttelse af et givent (marginalt) areal er således påvirket af både naturgivne, økonomiske, produktionsmæssige og lovgivningsmæssige forhold. Som følge heraf er marginaljordsbegrebet dynamisk, og jorder kan gå ind i og ud af produktionen. Omfanget af marginaljorder skifter dermed over tiden og fra sted til sted.

De enkelte jordbrugerens vurdering af, hvad der er marginalt, er ikke nødvendigvis sammenfaldende. For eksempel stiller landmændene forskellige krav til det økonomiske resultat.

Traditionelt udgøres den enkelte ejendoms marginaljorder af små arealer og mindre lodder, der enten er helt udyrkede, eller som udnyttes (eller tidligere har været udnyttet) ekstensivt til græsning og hølslæt. Typiske marginaljorder er strandenge, småbiotoper, moser, heder, krat og klitter. En anden gruppe potentielle marginale jorder er beliggende inden for tørre, vandingskrævende, sandede jorder. Som en tredje gruppe kan nævnes afvandingskrævende jorder som enge og vanløbsnære arealer.

Det antages, at de kommende års økonomiske vilkår for landbruget, herunder især prisudviklingen og afsætningsforholdene, vil medføre, at flere arealer af jordbrugerne vil blive opfattet som marginaljorder. Som følge af begrænsede marginaliseringstendenser i Danmark giver udviklingen ikke noget erfaringsmateriale, der kan anvendes til en statistisk funderet analyse af landmændenes adfærd i relation til marginaliseringsproblematikken. Man er derfor henvist til prognoseberegninger.

En prognose over marginaljordsudviklingen i Jylland, udført i forbindelse med pilotprojektarbejdet, viser, at i 1996 vil det samlede marginaljordsareal i Jylland være på ca. 116.000 ha. Frem til år 2010 vil ca. 162.000